

SLIKARJI BRALCEM

Pionirska knjižnica, enota Knjižnice Oton Župančič v Ljubljani, je mednarodni dan mladinske knjige, 2. april 1988, združila z osrednjim praznovanjem svojega štiridesetletnega uspešnega, ustvarjalnega delovanja, ki jo z inovatorskim, strokovnoteoretičnim in praktičnim delom uvršča med vzorčne knjižnice za mladino.

Praznovanje je obeležila z razstavo Slikarji bralcem, na kateri je razstavila 148 originalnih likovnih del (slik, grafik, risb, fotografij) različnih slikarskih tehnik, različnih motivov, med njimi je bilo razstavljenih tudi precej ilustracij. Razstava likovnih del ne bi bila posebnost, saj si jih danes lahko ogledamo v mnogih knjižnicah, če ne bi Pionirska knjižnica predstavila likovnih del za izposojno na dom. Ta dela, sedaj jih je že 162, je knjižnici podarilo 74 slikarjev, članov Društva slovenskih likovnih umetnikov.

Slike so doslej darovali slikarji: Marijan Amalietti, Zora Bitenc, Milan Bizovičar, Ivo Bošnjaković, Renata Bovhan, Boris Božič-Yuri, Jože Ciuha, Marjeta Cvetko, Janez Črnač, Mojca Črnič, Silva Devetak, Maja Dokler, Hussain Galeb, Sašo Gantar, Zdenka Golob, Ančka Gošnik-Godec, Drago Hrvacki, Vera Horvat, Zdenko Huzjan, Viljem Jakopin, Andrej Jemec, Marjanca Jemec-Božič, Zmago Jeraj, Leon Koporc, Slavko Kores, Franci Košec-Karas, Janez Kovačič, Marjanca Kraigher, Igor Kregar, Jože Kumer, Mira Ličen-Krmpotič, Darja Lobnikar-Lovak, Albin Lugarič, Anka Lugar-Peroci, Nada Lukežič, Irena Majcen, Marjan Manček, Pavel Medvešek, Miran Mirtič, Miki Muster, Silvan Omerzu, Darinka Pavletič-Lorenčak, Andrej

Pavlič, Nedeljko Pečanac, Borut Pečar, Roža Piščanec, Anton Plestenjak, Vojko Pogačar, Janez Pristavec, Stojan Razmovski, Evgen Sajovic, Gorazd Satler, Rudi Skočir, Darko Slavec, Tinca Stegovec, Leopold Strnad, Tone Svetina, Vojko Svetina, Janez Šibila, Tanja Špenko, Jože Šubic, Andrej Trobentar, Marijan Tršar, Pavle Učakar, Kamila Volčanšek, Melita Vovk, Franc Vozel, France Vrtačnik, Vojko Zadravec, Suzana Zafirova-Gorgieva, Lev Zakrajšek, Karel Zelenko. Vsem tem darovalcem, pa tudi drugim, ki se jim bodo še pridružili, se zahvaljujemo za darilo, ki je začetni temeljni fond artoteke, prve v Jugoslaviji.

Artoteka je zbirka umetniških del z likovnega področja, ki so sistematično zbrana, strokovno obdelana in dana občanom v uporabo. Tako kot ostalo knjižnično gradivo Pionirske knjižnice (knjige, periodika, plošče, govorne, glasbene, računalniške kasete, videokasete, diapozitivi, diafilmi, fotografije, družabne igre, igrače) so tudi slike namenjene vzgoji, izobraževanju in zadovoljevanju kulturnih potreb občanov, predvsem mladih, zato bodo z različnimi oblikami dela predstavljene in dane v izposojno.

Dejavnost, s katero Pionirska knjižnica potrjuje svojo inovativnost v domačem prostoru, ima v svetu že tradicijo, saj bo leta 1989 že stoletnica ustanovitve prve artoteke (leta 1889) v splošnoizobraževalni knjižnici v Denvru (ZDA). Ni naključje, da se je izposoja likovnih del pričela v splošnoizobraževalni knjižnici, saj so te po svoji vlogi in nalogah najprimernejši prostor za razširjanje gradiva in navajanje prebivalcev na nove oblike knjižničnega gradiva. Namenjene so

vsem prebivalcem brez omejitev in s tem zaživi tudi artoteka v temeljni funkciji, ko razširja likovno umetnost med vse ljudi, tudi med tiste, ki sicer ne obiskujejo muzejev, galerij, razstav. »Umetnost ne nastaja za nikogar posebej in obenem za vse,« pravi Piet Mondrian.

Vzgoji uporabnika namenjajo artoteke v svetu, organizirane kot samostojne ustanove ali kot oddelki galerij, muzejev, splošnoizobraževalnih knjižnic, veliko pozornost z različnimi oblikami dela (na primer razstave, potujoče artoteke, pogovori, srečanja z ustvarjalci, kritiki, dan odprtih ateljejev...), zmeraj več pozornosti pa namenjajo tudi delu z mladino. S posebnim izborom originalnih likovnih del, grafičnih listov, ilustracij, reprodukcij in s posebnimi oblikami dela usmerjajo mlade v svet likovne umetnosti, posredno pa tudi h knjigam, opremljenim s kvalitetno ilustracijo. V ta prizadevanja se vključuje tudi založništvo z izdajami strokovnih, poučnih knjig, monografij, katalogov, priložnikov o umetnosti in leposlovnih knjig, katerih osnova je umetniško delo znanih slikarjev, »ilustrirano« s tekstom, ki otroku predstavi novo razsežnost umetniškega dela in novo doživetje njegove umetniške izpovedi, na primer knjiga: Guggenmos Josef: *Karneval der Harlekine*. Ilustr. Joan Miro.

Pri nas se ne moremo ravno pohvaliti, da smo v knjižničarstvu, založništvu in na drugih področjih življenja likovne umetnosti izrabili vse možnosti, da bi mladim približali likovno umetnost v njeni sporočilnosti.

Pionirska knjižnica je že leta 1949 organizirala likovne krožke, ki so leta 1954 prerasli v risarski tečaj, ta pa se je leta 1956 razvil v oddelek, danes del dejavnosti Pionirskega doma, Centra za estetsko vzgojo mladih. Kljub temu da se je knjižnica odpovedala temu in drugim tečajem, ki jih

danes vodi Pionirski dom, se ni odpovedala posredovanju informacij in gradiva s področja likovne umetnosti in prireditvam, ki so vključevale to gradivo ali opozarjale nanj in vabile k njegovi uporabi. Že leta 1961 je nabavila reprodukcije likovnih del, ki jih je uporabljala pri teh oblikah, vse skozi pa je dopolnjevala knjižni fond s knjigami s področja likovne umetnosti, ki jih je z razstavami in pogovori razširjala med mlade. Nič manj pomembno ni bilo uvajanje diapozitivov ilustracij mladinske literature (leta 1960), ki je v urah pravljic zaživel tudi v likovni govorici. Kvalitetna domača in tuja slikanica pa je s pomočjo knjižničarjev zaživel pri otrocih v vsej svoji razsežnosti. Če je Pionirska knjižnica že leta 1955 uvedla med prireditve umetniško pripovedovanje pravljic, ki ga je izvajal igralec, jo lahko štejemo tudi za začetnico na tem področju, saj se je iz te oblike razvila ura pravljic (leta 1961), danes povsod priznana in izvajana oblika knjižne vzgoje, pri kateri pa ima ilustracija pomembno vlogo, bodisi da knjižničar pripoveduje tekst ob ilustracijah iz knjige bodisi ob ilustraciji, posneti na diapozitiv. Na kvalitetno slikanico, ilustracije, likovno umetnost opozarja in usmerja knjižnica otroke tudi z drugimi oblikami dela. Prireja razstave originalnih ilustracij in drugih likovnih del, razstave knjižnih del določenih ilustratorjev, razstavlja tuje slikanice, razstavlja likovna dela otrok, ki so nastala po pripovedi pravljice, po izboru najljubše knjige, otroci ocenjujejo ilustracijo v knjigah, obiskujejo pogovore in srečanja z ilustratorji oziroma likovnimi umetniki, s knjižničarjem obišejejo likovne razstave galerije, otroci pripoveduje zgodbo po ilustracijah, ne da bi poznali tekst, ali pa variante k poznanemu itd.

Ker pa so odrasli posredniki med otrokom in knjižničnim gradivom,

namenja knjižnica v okviru svojih delovnih možnosti pozornost tudi tem. V študijskem oddelku zbira strokovno in informativno gradivo s področja ilustracije in likovne vzgoje otrok, vodi katalog ilustratorjev, dopolnjuje redno dokumentacijo člankov s teh področij, zbira najboljšo tujo slikaniško produkcijo. Vse to gradivo pa razširja v različnih oblikah tudi med odrasle. Razširja sezname priporočilne literature za otroke različnih starostnih stopenj, sezname teoretične literature o knjigah za mladino in oblikah dela z mladimi, kjer je posredno vključena tudi likovna umetnost, prireja razstave, kjer je likovna umetnost prisotna v knjigah za otroke, na primer Razstava knjižnih izdaj za predšolske otroke (leta 1963), Mednarodna razstava moderne ilustrirane otroške knjige (leta 1964), Ure pravljic — oblike in možnosti (leta 1969), Ali znamo izbirati knjige za najmlajše (leta 1971), Najlepše slikanice (leta 1974), Knjiga za predšolske otroke (leta 1985), v okviru teh razstav pa navadno priredi predavanja in seminarje, od katerih sta bila v zadnjih letih zelo odmevna po obisku Likovni in literarni kič v knjigah za otroke (leta 1980) in Likovna umetnost v knjižnici (leta 1988).

Vse te oblike pa so bile doslej v knjižnici usmerjene bolj k vodenju otroka h kvalitetni knjigi kot pa k samim likovnim delom, za katerih razumevanje, razširjanje in doživljanje skrbijo šole v okviru svojih učnih programov, galerije in likovna društva. Tudi te ustanove ne ostajajo več samo pri prirejanju razstav, pač pa dopolnjujejo svoje delo s prireditvami, v katere, tudi po vzoru dela knjižnic za mladino, vključujejo otroke in mladino.

Kljub vsemu temu in drugim prizadevanjem pa likovna umetnost še ni zaživela med mladimi kot potrebni sestavni del njihovega bivanja, še

manj pa v sporočilnosti, ki jo nosi. »Umetnost ne obnavlja vidnega, temveč napravi vidno,« pravi Paul Klee in še: »Mar nastane umetnina kar nenkrat? Ne, tako kot hiša nastaja postopoma. In gledalec, mar lahko pri priči opravi z umetnino? (Žal je pogosto tako.) Kaj ni Feuerbach dejal, da je za razumevanje slike potreben stol? Čemu prav stol? Zato, da utrujene noge ne motijo duha, noge pa utruji dolgotrajno stanje. Torej je naše prizorišče: čas.« Albert Gleizes in Jean Metzinger pa razmišljata o sliki: »Slika je utemeljena sama v sebi. Brez škode jo je mogoče nositi iz cerkve v salon, iz muzeja v sobo. Ker je v bistvu neodvisna in mejno celovita, ji ni treba takoj zadovoljiti duha, temveč ga mora nasprotno šele postopoma popeljati k fiktivnim globočinam, kjer sveti urejajoča luč.«

S citati slikarjev iz knjige *Slikarji o slikarstvu*, Ljubljana, Mladinska knjiga 1984, se verjetno ne bo strinjal vsakdo, knjižničarjem pa so bili v oporo pri realizaciji ideje o izposojanju likovnih del na dom in od 15. novembra 1988 bo vsakemu članu Knjižnice Oton Župančič dana možnost, da te misli preveri sam, ko si izposodi likovno delo na dom. Z izposojajo želimo ljudem, predvsem mladim, omogočiti, da določen čas živijo skupaj z umetnino doma, kjer lahko preizkusijo njeno izpovedno moč. Potrpežljiva, temeljita zaposlitev z eno umetnino pa je lahko vrednejša od begajočega sprehajanja po galerijah in muzejih, čeprav v spremstvu vodstva ali s katalogom v roki. Če ima umetniško delo svojo izrazno moč, ne bo spremenilo samo bivališča uporabnika, ne bo imelo samo dekorativnega učinka, temveč bo gledalca nagovarjalo k razpravljanju, pojasnjevanju, tako kot knjiga ali drugo umetniško delo.

Že pri vodenju po razstavi smo se knjižničarji lahko prepričali, da je

nova dejavnost potrebna. Otrokom smo v okviru svojega znanja z likovnega področja (kar naj bi opravljal artotekar, specialist za področje likovne umetnosti, ki ga še nimamo) razgrinjali tančice o likovni umetnosti, predvsem o njenem pomenu za človeka in njegovo življenje. Že kar hitro se je pri obiskih skupin potrdilo, da je šolajoča se mladina dokaj dobro seznanjena s slikarskimi tehnikami, manj pozna slikarje, zelo malo ali nič pa zna (ali hoče) povedati o sporočilu slike. Nasprotno so reagirali predšolski otroci in mlajši šolarji, ki so ob slikah sprostili ves svoj izkustveni in domišljijski svet. Njihovih izpovedi bi bili veseli tudi slikarji, starši, vzgojitelji. Marsikaj novega bi z njihovo pomočjo tudi odrasli našli v likovnem delu, marsikaj novega bi izvedeli o otroku.

Če se sprva, zlasti šolajoči se otroci, niso mogli odločiti za izposojanje slike, ker ne poznajo principa izposoje, ker bi jim starši tega ne dovolili, ker niso poznali pomena in možnosti, se je v nadaljevanju pogovora izkazalo, da so le redki, ki bi si je ne želeli izposoditi. Na vprašanje, zakaj bi si jo izposodili, sta izstopala dva odgovora, da bi si polepšal sobo, da bi se pohvalil in izjema, da bi poizkusil, če »paše« v naše stanovanje, preden bi jo kupil. Nekateri so skušali izraziti pomen slik tudi z nerodnimi izjavami, nerodnimi zato, ker niso bile njihove, ampak naučene, češ da te izobražujejo, da moraš slikarstvo poznati, da so slike samo za poznavalce likovne umetnosti, pri večini pa je vseeno izstopala dekorativna funkcija slike in slika v funkciji statusnega simbola premožnih. Pri odgovoru, da bi jim starši ne dovolili izposoje slik, so navajali namreč tudi odgovor, da zato, ker so drage. Pojasnili smo jim, da bomo izposojali slike na dom brezplačno in da bodo zavarovane, da pa morajo z njimi ravnati pazljivo, tako kot z vsa-

kim drugim knjižničnim gradivom, ki tudi ni ravno poceni, predvsem pa zato, ker je to rezultat človekovega ustvarjalnega dela.

Na vprašanje, katero sliko bi si izposodili, so najhitreje odgovorili mlajši otroci, ki so izbrali predvsem ilustracije, ki jih poznajo iz knjig, izbirali so tudi abstraktna dela, pri izboru pa so imele barvne slike prednost pred črno-belimi, pri višjih osnovnošolcih pa figurativni pokrajinski motivi pred abstraktnimi.

Pri nadaljevanju pogovora o pomenu slikarstva, ki ga je knjižničar vodil tudi s pomočjo primerjav iz literarnega in glasbenega ustvarjanja, je večina obiskovalcev ocenila novo dejavnost kot novo možnost za njihov osebnostni razvoj in, kar so ugotovili tudi sami, slika ne bo »govorila« samo njim, pač pa vsem prebivalcem in obiskovalcem doma. Tako bo izposoja slik na dom hkrati potujoča razstava v prostore, kjer bo za udobno gledanje in opazovanje poskrbela oprema stanovanja, knjižničarji pa za ustrezno dopolnilno informacijo o slikarju, sliki, slikarstvu z izposojajo knjig, katalogov ...

Vodstva po razstavi so bile naše prve konkretne izkušnje na področju približevanja likovne umetnosti. Iz teh si seveda ne upamo delati nobenih strokovnih posplošenih sklepov in ugotovitev. Spoznali smo, kar smo že predvidevali, da bo knjižničar pri izposoji moral navajati uporabnike na novo vrsto knjižničnega gradiva, jih opogumljati za izposojanje, predvsem pa bo moral dati uporabniku prosto pot pri izbiri slike, ki si jo mladi uporabnik želi izbrati predvsem na osnovi svojih čustvenih reakcij nanjo. Ne bo mu smel, vsaj v začetku ne, zlasti knjižničar, ki ni poznavalec likovne umetnosti, vsiljevati svojih kriterijev ali utemeljevati vrednosti in prednosti določenega dela ali slikarja pred drugim. S tem bi marsika-

terega mladega človeka, ki so ga že prepričali, da je umetnost samo za privilegirane oziroma poznavalce, odvrnil od likovnega dela.

Naše delo je poskusno zasnovano, prepričani pa smo, da bomo z izposojjo slik na dom po treh letih že lahko prenehali govoriti o eksperimentu. Radi bi govorili o trdno zasidrani dejavnosti, ki zna odkrivati človekove izražene in neizražene, zavedne in nezavedne potrebe po izobraževanju, kulturnih in ekstetskih doživetjih in ki jih zna in zmore ustrezno zadovoljevati. Zato bomo potrebovali artotekarja, specialista s področja likovne umetnosti, ki bo s poznavanjem stroke in otroka znal poiskati ustrezne metode dela in ki bo povezoval svoje delo z ustanovami in strokovnjaki z likovnega področja, večji obseg likovnih del in ustrezno tehnično opremo. Največji problem pri tem bo vsekakor povečanje sedanjega fonda. Na 450 poslanih prošnj se je sedaj odzvalo 74 slikarjev. To za prvi odgovor ni majhno število in izbor 162 slik že daje možnosti za poskusno delo, moral pa se bo povečati. Seveda upamo, da se bodo sedanjim darovalcem pridružili še drugi slikarji, pa tudi ustanove, delovne organizacije bi nam lahko podarile odkupljena likovna dela, pri tem pa ne pozabljammo na samoupravne interesne skupnosti,

v katerih vsebinski in finančni načrt bi morali biti že sedaj vključeni. Če so dosedanji darovalci sprejeli idejo za novo obliko ponudbe likovne umetnosti kot animacijo ljudi za življenje z likovno umetnostjo, ki naj bi postala potreba vseh in na katero naj ne bi več gledali kot na privilegij posameznikov, ampak naj bi zaživela tudi v domovih za likovno umetnost za sedaj še ne navdušenih ljudi, upamo, da bomo tudi ostale prepričali, da nanjo gledajo s temi očmi, da bo likovna umetnost dobila novo razsežnost, nove obiskovalce v galerije, muzeje, na razstave.

Knjižničarji pričakujemo, da se bo z izposojjo likovnih del povečala tudi izposoja strokovnih knjig s tega področja, pa tudi ostalega knjižničnega gradiva. Morda pa bo novo knjižnično gradivo pomagalo spreminjati še vse preveč prisotno mnenje, da so knjižnice izposojevalnice knjig, v ktere vstopimo le takrat, kadar potrebujemo določeno knjigo, v mnenje, da so splošnoizobraževalne knjižnice kulturno-izobraževalni centri, ki z raznolikostjo gradiva in oblik dela lahko (ali bi, če bi imele pogoje) zadovoljujejo različne potrebe prebivalcev, tudi tiste nezavedne, in da se čas, ki ga uporabnik preživi v knjižnici, in sredstva, ki jih družba vlaga v njihovo delo in razvoj, bogato obrestujeta.

Summary

PAINTERS TO READERS

The Pioneers' Library, unit of the library Oton Župancič in Ljubljana united the 2nd of April 1988 (International day of the youth book) with the central celebration of its forty-years' successful creative activity which ranges it according to its innovative technical theoretical and practical work among model libraries for the youth. The celebration were marked by an exhibition Painters to Readers where 148 original plastic art works of various painting techniques and motives were shown, meant for lending home. At the time this report was written the Pioneers' Library had already 162 plastic works donated by 72 painters, members of the Association of Slovene plastic artists. In this way the fundamental fund of the artothecs was established, the first one in Yugoslavia. In the report the autress informes in detail which are the forms of work at the Pioneers' Library by that throughout several years the youth is beeing directed into the world of plastic art, at the same time she shows the possibilities of other forms of work, if the lending of plastic art works to homes will get customary.

Prevedla Danuška Trojanović